
Szűcs Endre

FALUMŰZEUM GYIMESBEN ÁRVÍZ IDEJÉN

Ha Csíkszeredát elhagyva kelet felé, fel a Kárpátokba indulunk, körülbelül azon az úton járunk, amin a XVII. század derekától kezdve a menekülő, bujdosó székelyek megindulhattak. Illetve, ha stílszerűek akarunk lenni, elcsámborogtak, elcsángáltak – hisz csángóknak hívjuk őket. Felérve a hegytetőre csodálatos látvány tárul elénk. Erdőirtványokból keletkezett havasi legelők elszórtan meredező fenyőfákkal. Itt ered a Tatros, hogy 30 kilométer hosszban kanyarogva kijelölje a Gyimes völgyét.

Ezt a vízgyűjtő területet mellékvölgyeivel, mellékpatakjával együtt hívjuk Gyimesnek. A Tatros folyása mentén három település (Gyimesfelsőlok, Gyimesközéplak, Gyimesbükk) alakult ki, valamint a betorkolló patakocskákból Patakának hívott kb. 30 kis falucska, nevüket általában az első betelepülő családtól kapva (Antalok-, Szőcsök-, Komját- stb.pataka), de ismertek olyan elnevezések, mint Hidegség, Tarhavas, Barackos, melyek a környezetre, a természetre utalnak. Az első betelepülők jobbra alsíki, felsíki székelyek, kik nemcsak bujdoklólhelynek, katonaságtól való menedéknek, hanem külső szállásnak is használták a patakvölgyeket. A székelyföldi falvak túlnépesedése és a szabadabb, kötetlenebb élet iránti vonzalom is adta, hogy a kezdeti kis kalyibák után lakóházakat, egy lakóközösség

életéhez okvetlen szükséges gazdasági, ipari és szakrális épületeket is építettek.

Amiért számunkra nagyon érdekes Gyimes, az az, hogy itt a szűk völgyekben, a fenyőerdők ölelésében egy fakitermelő, szénagyűjtő, állattenyésztő életmód konzerválódott a maga népi kultúrájával, szokásaival, zenéjével, építészetével – mindenképpen európai kuriózum.

Mindnyájunknak volt valami kamaszkori álma. Egyik barátom a Himalája megmászását tűzte ki célul, a másik Mexikóba vágyott. Én, mint nagy Erdély-járó család tagja, mindig Gyimesbe vágytam. Szüleim elbeszélése szerint ez a legszebb helye a világnak, ahol magyarok laknak. A titokzatosságot fokozta, hogy közös kirándulásaink a Keleti Kárpátok lábánál mindig megtorpantak, ugyanis a derék román milicisták nem engedtek be a hágóba, egyszer a rossz, járhatatlan útra hivatkozva, máskor tájvédelmi körzetre, meg ami éppen eszükbe jutott. Az igazság persze az volt, hogy az itt lakó, zömében még ma is katolikus magyarság létét tagadni kellett, vagy legalábbis elmagyarosodott románságként aposztrofálni.

Az úgynevezett forradalom utáni évben ismét nekirugaszkodtam Zakariás Attila sepsiszentgyörgyi építész barátommal

és a hágó bejáratánál Csíkszépvíznél a „Checkpoint Chaucescu”-nál az akadékoskodó milicistáknak mertük azt mondani, hogy nekik az autó papírjait lehet esetleg vizsgálniuk, ahhoz viszont semmi közük, hogy mi hová megyünk.

Földi paradicsomba érkeztünk. Az egykor kivágott fák törzsének domborulataira rásimul a gypszöngyeg és varázslatos, sejtelmes hullámvázása simogatja a tájat csak néha megtörve egy-egy otthagyt óriás fenyőn, ami tájékozódási pont, telekhatár vagy a kaszálás közbeni hűsölő lehet. Ezt a látványt átölelve keretezik és őrzik a karcsú, változatos léckerítések délceg katonái. Ha mindez még kevés volna egy építésznek, sorra jönnek a boronafalás, fazsindelyes, autentikus házak. Van még működő vízimalom és *gáter* (fűrészgép), *lármafa* meg *hírharang* és régi határkő, mely hajdanvolt országunk keleti határát jelezte.

Azt legmerészebb gyermekkori álmaimban sem gondoltam volna, hogy majdan egy gyimesi falumúzeum egyik boldog kezdeményezője és kivitelezője lehetek.

Egy gyönyörű kis hegyi legelőt körbefolyt a Boros-pataka, és ahol a meredély a part felé megnyugszik, egy kis fenyő tövéből buzogott a kristálytisza víz. Ezt a területet néztük ki a leendő falumúzeum számára. A létrejött alapítványt kettőnk mellett Salat Levente (Sepsiszentgyörgy), Peter de Haan (Hollandia), a sajnos már elhunyt veszprémi Kiss Erwin és Evva Zsolt (Budapest) jegyezte.

Célként tűztük ki, hogy a tájegységre jellemző még fellelhető házakat keressünk. A boronaházakkal viszonylag könnyű dolga van a múzeumépítőnek. A fal és tetőszerkezet gerendáit megszámozzuk, szétszedjük, szekérre rakjuk és újra felépítjük.

Alapnak van kő a patakban, tetőfedő zsindelet pedig lehet *patintani*, a patakokon szerencsére van még egy-két ember, aki ért hozzá. A megsérült, korhadt faelemeket kézzel bárdolt (nem fűrészelt) újakkal pótoljuk. A belső vakolatot rászegezett lécváz tartja, a *padolást* (padló) helyben fűrészelt deszkázattal adja. A kémény Gyimesben csak a padlásfödémről téglá. Két fagerenda tartja, és a füstbecsatlakozás a földemen keresztül, alulról történik. A téglák mindig drága volt, a fát megtermi az erdő. Ha ebbe a lyukba beakasztunk egy *ércakályhát* (öntöttvas csikósparherd), amit egykoron fent a Hargitán Szentkeresztbányán, majd Csíkszeredán gyártottak, már el is készült a kis gyimesi ház.

Gyűjtőmunkánkat megkönnyítette a budapesti Teleki László Alapítvány, melynek székházát volt szerencsém tervezni. Ők segítettek hozzá egy Magyar Tudományos Akadémia OKTK Szakkollégiumának égisze alatt működő pályázat elnyeréséhez. Így aztán Zakariás Attilával 1993 és 1996 között egész Gyimest bejártuk és mintegy 100 épületről felméréseket és fotókat készítettünk. Amint megtudtuk, hogy egy öreg kalyibát, házikót, csűr, sütőházat le akarnak bontani és fájából tüzelőt vagy disznópajtát akarnak készíteni, ott termeltünk, és a múzeum számára megvásároltuk. Az eredeti területen jelenleg 12 épület áll. 6 lakóház, egy vízimalom (egyelőre csak az épülete), csűr, szénatartó, sütőház, nyárikonyha, kalyiba (hegyi hajlék). Igyekeztünk a szomszédos telkekre is olyan partnereket keresni, akik hajlandók felvállalni a műemlék ház megszabta korlátokat, és alávetni magukat a megszállott építészek okvetetlenkedéseinek. Így még a közeljövőben 8-10 házzal gazdagodik az együttes, és mint ilyen az erdélyi falumúzeumok és a csernátoni Hasz-

